

CHOLG‘U IJROCHILIGIDA REPERTUAR TANLASHDAGI PEDAGOGIK TALABLAR

Abduazimov F.

Yunus Rajabiy nomidagi O‘zMMSI

“Vokal va cholg‘u ijrochiligi pedagoglari tayyorlash” kafedrasi o‘qituvchisi

Tayanch so‘zlar: cholg‘u ijrochiligi, yaxlit, qobiliyat, iste’dod, mahorat, repertuar, talab, rivojlanish.

Ключевые слова: музыкальное исполнительство, целостность, способности, талант, мастерство, репертуар, востребованность, развитие.

Key words: musical performance, integrity, abilities, talent, skill, repertoire, demand, development.

O‘zbekistonda cholg‘u ijrochiligi maktablari ta’limning ilk bosqichidan boshlab o‘qitiladi. “Cholg‘u sozini o‘rganish” fanini o‘qitish bo‘yicha mutaxassis tayyorlashning maqsadi, vazifalari va xususiyatlarini o‘rganish talabalarni o‘qitish hamda tarbiyalashning mazmuni, tamoyillari va usullarini to‘g‘ri belgilashning eng muhim shartidir. Ushbu fanni hozirgi mavjud shakllaridan biri xonandalarda cholg‘u sozida ijrochilik mahoratini gavdalandirishdir. Jamiyatning mana shunday mutaxassislarga ehtiyoji tobora sezilmoqda. Zero, oliy o‘quv yurtlaridagi musiqiy ta’lim-tarbiya jarayoni talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshirish va rivojlantirish dasturi bo‘lishi maqsadga muvofiqdir.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2019-yilda tashkil etilgan prezident maktablari tajribasidan foydalangan holda yangi va zamonaviy maktablar qurish, mavjudlarini zamon talablari asosida moslashtirish yuzasidan bir qator qarorlar qabul qildi. Ma’lumki, davlatimiz rahbarining tashabbuslari bilan maktab dasturlariga “Shaxmat saboqlari” o‘quv mashg‘uloti fan sifatida kiritildi. Shuningdek, Prezidentimiz musiqa xonalarini ko‘zdan kechira turib “Har bir o‘g‘il-qiz hech bo‘lmasa bitta cholg‘u asbobini chalishni bilishini istardim” degan fikrni ilgari surgan edilar. Ana shu fikrni amalga oshganligining isboti sifatida 2022-yil 2-fevral kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha

chora-tadbirlar to'g'risida"gi №PQ-112-sonli Qarori e'lon qilinganligi xalqimizning madaniy hayotida muhim hodisa bo'ldi. Unda madaniyat va san'at sohasida iste'dodli yosh ijodkorlarni izlab topish va qo'llab-quvvatlash, ta'lim muassasalarini milliy cholg'ular, musiqa darsliklari, nota to'plamlari va o'quv-metodik adabiyotlar bilan ta'minlashning yaxlit tizimini yaratishga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, bu kelgusida milliy mumtoz musiqa san'atini xalqimiz orasida keng ommalashishi hamda mazkur san'at turi bo'yicha ko'plab iste'dodli yoshlarni kashf etish imkonini beradi. Haqiqatan ham milliy mumtoz musiqa insonning barkamol voyaga etishida va uning jamiyat hayotida faol ishtirok etishida muhim omillardan bo'lishi ilmiy va amaliy jihatdan o'z isbotini topgan.

Mazkur Qarorda 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini "Inson qadrini ulug'lash va faol mahalla yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturiga muvofiq 2022-2023 o'quv yilidan boshlab ta'lim muassasalarida o'quvchi va talabalarning musiqiy bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularning qalbida milliy madaniyatga bo'lgan muhabbatni shakllantirish, yosh iste'dodlarni aniqlash va qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirilishi belgilandi. Jumladan, umumiy o'rta ta'lim maktablarida milliy musiqa cholg'ularidan kamida bittasida kuy ijro etish mahoratini o'rgatilishi hamda bu haqda ularning dasturlariga tegishli qayd kiritilishi, shuningdek, 2023-2024 o'quv yilidan boshlab esa o'quvchilarning har biri milliy cholg'ulardan kamida uchtasida kuy ijro eta olish qobiliyatiga ega bo'lishini ta'minlash musiqa fani o'qituvchilari uchun majburiy hisoblanishi belgilandi.

Ushbu Qaror ijrosini ta'minlash bo'yicha umumiy o'rta ta'lim muassasalarida milliy cholg'ularda ijro etish mahoratini o'rgatishni yo'lga qo'yish borasida avvalo milliy musiqa san'ati sohasi mutaxassisleri tomonidan quyidagi vazifalarni bajarish eng dolzarb ishlar qatorida bo'lmog'i lozim:

- 1) umumiy o'rta ta'lim maktablarini milliy musiqa bo'yicha mutaxassis o'qituvchilar bilan ta'minlashni kuchaytirish;
- 2) umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quvchilari uchun zamon talablari asosida milliy musiqaga oid o'quv adabiyotlar yaratish;
- 3) boshlang'ich milliy musiqa asoslri bilan tanishtirish;
- 4) musiqiy qobiliyatga ega iqtidorli o'quvchilarni tanlash va tarbiyalashni kengaytirish;
- 5) o'quvchilarda o'z qiziqishlariga ko'ra muayyan milliy cholg'u turi shuningdek, qo'shiqchilik bo'yicha ijrochilik ko'nikmasini shakllantirish.

muammolari bo‘ladi. Uni echimini topish uchun yirik quvvat, saviya va mahorat lozim bo‘ladi.

Mumtoz asarlarni ijro etish o‘ziga xos murakkab jarayon hisoblanib, ijrochidan katta mas’uliyat talab qilinadi. Har qanday asar musiqaning qaysidir bir jihatlariga mos keladigan murakkabliklarga ega bo‘ladi. Masalan, ayrim asarlarning diapozoni juda keng bo‘ladi. Lekin, ijrochi-lik jihatidan unchalik murakkab mezonlarga ega bo‘lmasligi mumkin. Yoki, asar murakkab usulga asoslangan, uni mutanosib saqlash hammani ham qo‘lidan kelavermaydi. Ya’ni, murakkab usul bilan ijro etiladigan asarlarni barcha jihatlarini mo‘tadil saqlash ancha mushkil va mahorat talab etadi. So‘z, ohang, matn vazni, musiqiy usullarning uyg‘unligidagi ijro murakkab va ta’sirchan hisoblanadi. Un-ing inson ruhiyati uchun zarur bo‘lgan mag‘zi ham shunda bo‘lishi mumkin. Sozanda va xonandalar erishishi lozim bo‘lgan cho‘qqilardan biri ana shunday murakkab asarlarni me’yoriga etkazib ijro et-ishni o‘zlashtirishidir. Qolaversa, shunday asarlar mavjudki, ularda bir nechta usullar almashib kelishini kuzatishimiz mumkin. Masalan Yunus Rajabiyning «Ne navo soz aylagay» ashulasi. Uni o‘zlashtirish uchun ustozning aniq ko‘rsatmalari va sabog‘i lozimdir. Bu muammoning bir tomoni.

Repertuar tanlashdagi yana bir masala bu – asarni ovoz imkoniyatlariga mos kelishi. Odatda, mumtoz musiqa namunalari aksariyati shiddatli ovoz, unga cholg‘uda jo‘rnovozlik, baland avjlarda ehtirosli tarannumni talab etadi. Shu bois, qayd etish joizki, ijrochining ovozi bo‘lishi mumkin, lekin unga shiddatli tus bera olmasligi, shuningdek, o‘zi ijro etayotgan asarga jo‘rnovozlik qila olish mahorati shakllanmagan bo‘lishi mumkin. Shiddat - asarga ulug‘vorlik, buyuklik, to‘laqonli ehtiros kabi xususiyatlarni singdiruvchi jihat hisoblanadi. Jo‘rnovozlik- asarni tinglovchiga badiiy-estetik ta’sirchanligini, asarni bir butun mazmundorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bois xonanda saxnada qo‘lida soz bilan ijro etganda u insonlarda bir butun san’atkor sifatida taassurot qoldiradi va zavq bag‘ishlaydi.

Repertuar tanlashning eng muhim va jonli jarayonda katta e’tibor talab etuvchi tomoni ijrochining estetik dididir. Bu tuyg‘u ijrochining tinglovchi bilan muloqotini mustahkamlashi va sama-ra berishini ta’minlab beradi. Unga ko‘ra ijrochi tinglovchilarning ta’bini, davraning talabini to‘g‘ri baholashi lozim va repertuaridan shunga mos asar tanlab ijro etishi lozim bo‘ladi.

Adabiyotlar:

1. Одилов А. «Ўзбек халқ чолғуларида ижрочилик тарихи» Т. «Ўқитувчи» 1995.
2. Петросанц А. «Чолғушунослик» 3-нашри Т. 1990.
3. Ражабов И. «Мақомлар масаласига доир» Т. 1963.

4. Усмонов К. «Бошланғич рубоб дарслиги». Т. 1995.

РЕЗЮМЕ

Mazkur maqolada 2022-yil 2-fevral kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi №PQ-112-sonli Qarori asosida umumiy o'rta ta'lim muassasalarida milliy cholg'ularni o'rgatishni yo'lga qo'yish borasida oliy musiqiy ta'limda bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashga qo'yilgan pedagogik talablar xususida fikr yuritilgan.

РЕЗЮМЕ

В данной статье на основании Постановления Президента Республики Узбекистан от 2 февраля 2022 года № PQ-112 «О дополнительных мерах по дальнейшему развитию сферы культуры и искусства» общее среднее образование по вопросам преподавания национальных музыкальных произведений инструментов в учебных заведениях, обсуждались педагогические требования к подготовке будущих специалистов высшего музыкального образования.

SUMMARY

In this article, on the basis of the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated February 2, 2022 No. PQ-112 "On additional measures for the further development of the sphere of culture and art" general secondary education on the teaching of national musical works of instruments in educational institutions, pedagogical requirements for the preparation of future specialists of higher music education.